Општини Трговиште

Општинској управи

Одељењу за привреду и финансије

Комисији за планове

Ул. Краља Петра Првог Карађорђевића бр. 4, Трговиште

Подносилац: _____

ПРИМЕДБЕ И СУГЕСТИЈЕ НА НАЦРТ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ ТРГОВИШТЕ 2022 - 2035

I

Примедбујем Нацрту просторног плана општине Трговиште 2022 – 2035 у деловима:

6.2.2. ОСТАЛА ХИДРОТЕХНИЧКА ПРОБЛЕМАТИКА МЕЛИОРАЦИОНИ СИСТЕМИ

6.3. ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

6.4. ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

и другим који прописују и односе се изградњу малих, микро и мини хидроелектране (у даљем тексту: МХЕ), програм њихове изградње и експолатације, услове изградње и др, те предлажем да се предметни Нацрт измени на начин да се Просторним планом општине Трговиште ЗАБРАНИ изградња МХЕ на територији општине Трговиште, а све локације бришу у циљу заштите животне средине и основних просторних и предеоних вредности ове општине, као и стварања могућности за одрживи развој и прекограничну сарадњу.

***

Према важећем Катастру малих хидроелектрана Србије, од укупно 856, на територији општине Трговиште предвиђена је изградања чак 30 МХЕ од којих је 8 већ изграђено, с тим да је број потенцијалних локација још већи.

Мале хидроелектране деривационог типа, неупитно, имају погубан утицај на биљни и животињски свет, односно на количину воде у водотоковима, што има и директан негативан утицај на локално становништво и животну средину.

Подаци о негативним утицајима до сада изграђених малих хидроелектрана на територији Републике Србије садржани су и у Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године у коме се наводи се да „...стихијска изградња МХЕ на мањим водотоцима и у заштићеним областима је негде девастирала водотоке, онемогућила изградњу појединих неопходних планираних водних објеката и угрозила природне вредности и потребе локалне заједнице“. Наведени акт садржи и следећу констатацију: „...статус повлашћених произвођачадобило је и 125 МХЕ (изграђено око 110) чија је сумарна снага око 91 MW, а пројектима укупно исказана производња је око 368 GWh што је само око 1% од конзума; МХЕ су са дугачким цевоводним деривацијама, што изазива велике социјалне и еколошке проблеме“, из чега изводи закључак да и нацрт највишег планског акта Републике Србије јасно дефинише однос незнатне количине енергије добијене из деривационих МХЕ, са једне стране, уз огромне негативне утицаје које рад МХЕ има на грађане и животну средину, са друге стране. Наведено чињенично стање утолико је критичније ако се узме у обзир информација, такође наведена, у Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године у којој се наводи да је Србија водом сиромашна земља, са веома неповољним и неравномерним водним режимима. На територији Републике Србије, очекује се да ће до краја овог века температура наставити да расте до вредности које су просечно више за 3-5

степени у односу на температуре из средине прошлог века. Овакве промене неминовно ће изазвати дестабилизацију климатског система и прогресивну промену климатских услова, чиме ће се створити услови за појаву екстремних топлотних таласа и јаких суша.

Према томе, рацио за планирање и изградњу малих хидроелектрана на водотокивама чији су капацитети већ сада оскудни, а прогнозе негативне, не постоји.

Обавеза сагледавања свих очекиваних последица унапред, у складу је са начелима одрживог развоја, превенције, предострожности и интегралности, која су прописана позитивним правним. Устав Републике Србије гарантује право свакога на живот у здравој животној средини и прописује одоговрност свакога, а нарочито Републике Србије за заштиту животне средине. Свако је дужан да чува и побољшава животну средину. Исту обавезу за јединице локалне самоуправе прописују Закон о заштити животне средине чланом 4, став 1, тачка 3 и Закон о заштити природе у члану 6, став 1, тачка 3, експлицитно одређујући општину односно град као субјект заштите животне средине.

С обзиром на то да је оваква одлука у Републици Србији већ донета у граду Ужицу и Пироту, Бору, општинама Ариље, Ћићевац, Брус, Власотинце, Димитровград, Сврљиг итд. и спроведена кроз планске акте ових локалних самоуправа или су поступци у току, општина Трговиште би, попут побројаних локалних самоуправа, требало такође да препозна најбољи интерес за природу, људе и перспективе развоја које отвара заштита животне средине и очување предела, а која се остварује и кроз забрану изградње МХЕ.

II

Део Нацрта просторног плана 6.2.2. ОСТАЛА ХИДРОТЕХНИЧКА ПРОБЛЕМАТИКА МЕЛИОРАЦИОНИ СИСТЕМИ је противречан сам себи и циљевима због којих се израђује у делу који се односи управо на МХЕ. Наиме, најпре се констатује да је територија општине Трговиште угрожена екцесивном ерозијом и бујицама, па поред осталих мера, прописује да будући развој система за заштиту од ерозије, бујица и великих вода подразумева израду програма изградње и експлоатације мини хидроелектрана, као супституцију некадашњих воденица – поточара док ће се изградњом планираних мини хидроелектрана, снаге до 1 MW, створити могућност вишенаменског коришћења малих акумулација за водоснабдевање, наводњавање у пољопривредној производњи и узгој риба.

С обзиром на бујични карактер водотокова и екцесивну ерозију присутну на подручју општине Трговиште, градња малих акумулација је неприхватљива из разлога што би њихов век био врло кратак и брзо би биле засуте наносом и изгубиле своју функцију, а осим тога су подложне еутрификацији и значајно мењају водна тела која су јединствени екосистеми у Србији и као такви валоризовани од стране Завода и препознати у научним круговима и широј јавности.

Сви водотови у сливу Пчиње до бране код манастира Прохор Пчињски представљају једина станишта заштићених, строго зашћићених и јединствених врста ихтиофауне егејског слива у Србији и других акватичних организама чија су станишта девастирана и фрагментисана досадашњом изградњом, а даље промене станишта, морфологије, температуре воде и водних режима би водила њиховом потпуном уништењу. Присуство наведених врста је добро документовано од стране Завода за заштиту природе Србије.

САНУ се у погледу негативних утицаја МХЕ изјаснила на следећи начин:

1. Негативни утицаји локације МХЕ (неупотребљивост и/или дуготрајна пренамена плодног земљишта, краткорочна узурпација шумског земљишта, ризици од ерозије и таложења муља, заштита од бујичних токова и др.).

2. Краткорочни негативни утицаји у току изградње МХЕ (ерозија тла на градилишту, стварање отпада, транспорт отпада и грађевинског материјала, крчење шума, квалитет воде, потенцијално девастирање културног наслеђа, загађење ваздуха и бука у периоду грађевинских радова и сл.).

3. Утицаји услед експлоатације МХЕ (дуготрајно оштећење шума, промена речне флоре и фауне услед неадекватно прописане вредности гарантованог еколошког протока, управљање водним ресурсима, наводњавање итд.)

Дакле, МХЕ су и узрочник и поспешују ерозију и бујице.

Постављање деривационог цевовода често се обавља у кориту водотока или на котама испод нивоа рачунске велике воде (што је у супротности са издатим условима и мишљењима надлежних државних институција). Током полагања деривационог цевовода често долази до потпуне деструкције природног корита водотока и уништења станишта, услед кретања и рада тешке механизације на деоницама од по неколико километара. Такође, извођачи самовољно преусмеравају ток воде, остављају природно корито без воде, потпуно занемарујући изузетну вредност акватичног екосистема, чак и у заштићеним природним подручјима. Таквих примера има по Србији, али и у самој општини Трговиште приликом полагања деривационог цевовода за МХЕ Прочовци 3 у минор корито реке супротно водним условима.

Погрешно је и поједностављено схватање да се на свим МХЕ производи „зелена“ енергија и да се ради о потпуно обновљивом ресурсу. За производњу електричне енергије користи се енергија водене масе, водно земљиште, екосистем и амбијенталне вредности речних долина. Изградњом МХЕ битно се мењају хидроморфолошки услови речних корита, утиче на квалитет воде, биолошку равнотежу и укупни еколошки потенцијал водотокова, који се након изградње МХЕ могу класификовати као значајно измењена водна тела површинских вода. Уколико се посматра у дужим временским периодима и хидролошким циклусима, изградња већег броја малих хидроелектрана у сливу свакако ће се одразити на режим отицаја и локалне климатске услове.

Деривационе МХЕ имају изразито негативан утицај на режим вода, који је супротан концепцији уређења и управљања водама у Србији. Код деривационих МХЕ се на делу тока између водозахвата и електране, скоро 10 месеци у току године, успоставља режим минималних нивоа. Изградња већег броја каскадно постављених деривационих МХЕ дуж тока има за последицу исушивање горњих делова слива и превлажавање речних долина у доњем делу тока. Поред тога, изградња деривационих цевовода дуж речних токова нарушава стабилност речних корита и иницира формирање бујица. Значајном редукцијом протицаја у природном речном кориту дуж деривације мења се температурни режим воде, а при дужим прекидима у раду МХЕ мења се квалитет воде која се задржава у цевоводима. Може се закључити да су МХЕ мале само са енергетског становишта, а у погледу количине воде коју користе и последица на режим вода и речна корита оне спадају у највеће кориснике водних добара

III

У делу Нацрта Плана 6.3. ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА, се као приоритетна планска решења наводи изградња потенцијалних МХЕ, укупне инсталисане снаге 4.690 kW, са добијањем електричне енергије од 16.578 kWh, чиме ће се стабилизовати поузданост електроснабдевања.

У планском периоду посебно ће се потенцирати коришћење алтернативних извора енергије: ветра, сунца, биомасе и др.

Посебно се истичу потенцијали планског подручја за коришћење хидроенергије мањих водених токова, која ће се користити за производњу енергије у малим хидроелектранама. Основа за одабир локација је Катастар малих хидроелектрана, а конкретне локације ће се утврдити кроз одговарајућу техничку документацију у складу са условима надлежних институција.

Примедбујем Нацрту у овом делу, јер је рачунски и чињенично нетачан, па наводи на погрешан закључак да се посебно истичу потенцијали подручја за коришћење хидроенергије у МХЕ, иако сви подаци и подлоге коришћене за израду плана доказују да највећи потенцијал и перспективу има искоришћење соларне енергије.

Наиме, овај део Нацрта се ослања на податке из Катастра МХЕ из 1987. године, којим је одређено 856 потенцијалних локација за њихову изградњу, на свим значајнијим водотоковима у Србији. Укупна инсталисана снага МХЕ дефинисаних катастром износи око 450 MW, а њихова годишња производња је процењена на 1590 GWh. Овај катастар није узео у обзир стратешке циљеве управљања водама и заштите животне средине и не одговара садашњем стању коришћења и уређења водотокова, те није реална основа за њихово планирање и изградњу, јер су у њему прецењени водни потенцијали и могућност коришћења водних снага на малим водотоковима у Србији.

Катастар МХЕ из 1987. године је дао евиденцију потенцијалних локација и технички искористивог потенцијала за производњу електричне енергије, не водећи рачуна о водним условима, еколошкој прихватљивости и економској оправданости њихове изградње, тако да су у њему прецењени капацитети и производне могућности МХЕ.

Просторни план РС од 2010. заснивао се на проценама из прилично застарелог Катастра малих хидроелектрана из 1987. године, али је већ у њему примећено да „подаци из Катастра малих хидроелектрана често не одговарају стварном стању на терену услед значајног протока времена од израде ових катастара и насталих промена у простору и хидрологији.

Катастар је оквирно, на нивоу евидентирања, само на основу карата 1 : 25.000, без икаквих теренских радова, на бази врло површних хидролошких и енергетских анализа и без разматрања еколошких и социолошких утицаја на окружење, предложио чак 856 локација за МХЕ.

Основна слабост тог Катастра је што се решења МХЕ заснивају на врло дугачким цевоводима (и преко 3 km), која радикално ремете хидрографске и водене екосистеме. Бројне МХЕ имају и врло неповољне социолошке последице, јер се често таквим цевоводима практично ‘укидају’ делови водотока кроз нека сеоска насеља, чиме се угрожава чак и елементарни опстанак тих села, а губи се најдрагоценији хидрографско-еколошки потенцијал за њихов развој.

Што важи за читаву Републику, важи тако и за хидроенергетски потенцијал општине Трговиште, те изградња потенцијалних МХЕ, укупне инсталисане снаге 4.690 kW, никако не може испоручити у електромрежу 16.578 kWh.

Да ће изградња МХЕ стабилизовати поузданост електроснабдевања у општини Трговиште је нонсенс, јер све електране испоручују ел. енергију у високонапонску трансмисиону мрежу, а не у електродистрибутивну из које се снабдевају сви потрошачи. Тако стабилизовању поузданости снабдевања ел. енергијом у општини Трговиште, може допринети само санација дистрибутивне мреже и подстицање прозјуминга за који постоје најбољи услови у Републици с обзиром да је општина Трговиште најсунчанија општина у земљи.

Навод из Нацрта просторног плана да је неопходна стабилизација поузданости снабдевања ел. енергијом на територији општине Трговиште на начин да се, на њеној територији, граде МХЕ је и у супротности са Стратегијом одрживог развоја општине у којој се наводи да је: „Снабдевање електричном енергијом обезбеђено је за сва насеља, али су честа искључења струје услед кварова и преоптерећења, па је неопходно извршити реконструкцију ниско-напонске мреже и повећати инсталисану снагу.“ чему изградња МХЕ из, из претходно поменутих разлога, не може допринети.

У делу Нацрта Плана 6.4. ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ, МАЛЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ примедбујем наводу да МХЕ „не показују негативан утицај на околину. Предности малих хидроелектрана су да готово немају недостатака, нема трошкова дистрибуције електричне енергије, немају негативни утицај на екологију и јефтине су за одржавање.“ И противим се одредби да је „предвиђено коришћење обновљивих извора енергије у првом реду хидроенергије изградњом малих хидроелектрана“ док немам примедби на коришћење осталих видова енергије (соларна, геотермална, биомаса, биогас, и др.).

Обрађивач плана указује да је у плановима развоја ЕПС, на територији општине Трговиште није изграђена ниједна Мала хидроелектрана што говори у прилог пстојања знатно мањег хидроенергетског потенцијала од наведеног, те уважавања, од стране ЕПС-а и других циљева водопривреде и управљања водама, за разлику од приватних инвеститора у МХЕ.

Нејасно је зашто је у Нацрту плана, обрађивач плана истакао Извод из РПП Јужног Поморавља о планираном развоју ХС "Власина" који обухвата: - реализацију МХЕ Језеро, на уливу јужног доводног крака у Власинско језеро, оквирне снаге 1,0 MW, просечне производње 4,85 GWh/год; МХЕ „Мала Врла 1” на локацији постојеће ХЕ „Врла 1”, оквирне снаге око 200 kW; изградња МХЕ на постојећим акумулацијама „Барје”- Лесковац, „Брестовац” – Бојник и „Првонек” - Врање, као и на планираним акумулацијама „Своће” - Власотинце, „Кончуљ” – Лебане, Лесковац, Медвеђа и „Кључ” - Лебане.

Све наведене МХЕ нису у обухвату Нацрта проторног плана општине Трговиште, међутим указују да је за ЕПС једино економски, друштвено, еколошки и с других аспеката прихватљива изградња МХЕ на већ постојећим вишенаменским акумулацимаја уз поштовање највиших стандарда заштите животне средине као код МХЕ Ћелије на Ћелијском језеру; док на другим местима њихова градња нема никаквог оправдања.

Једино је потенцијална акумулација Прохор Пчињски из РПП Јужног Поморавља на територији општине Трговиште. ППРС прописује да се код свих акумулације које се користе за водоснабдевање (постојећих и планираних) успоставља се „зона наменске заштите“ која обухвата читав простор слива. У њој се спроводи режим заштите и коришћења простора у складу са прописима који уређују санитарну заштиту изворишта водоснабдевања с тим да се из регионалних водоводних система обезбеђују се недостајуће количине из локалних система, уз обавезу локалних самоуправа да се локална изворишта чувају од загађења уз максималну рационализацију потрошње и губитака у систему.

Нацрт просторног плана обухвата, али се не ограничава на Катастром малих хидроелектрана предвиђен број од 30 МХЕ од којих је већ 8 изграђено са разорним ефектима на врло осетљив екосистем акватичних организама и нарушавања предела.

Одредба из Нацрта да се поред примарне улоге малих хидроелектрана за производњу електричне енергије, мале акумулације користе и за потребе: водоснабдевања насеља, наводњавања пољопривредних површина, спречавања поплавног таласа, заустављање транспорта наноса, узгој риба и др.

Ово је у директној супротности са плановима вишег реда са којима ПП општине Трговиште мора бити усаглашен, јер се према ППРС успоставља се „зона наменске заштите“ која обухвата читав простор слива. У њој се спроводи режим заштите и коришћења простора у складу са прописима који уређују санитарну заштиту изворишта водоснабдевања с тим да се из регионалних водоводних система обезбеђују се недостајуће количине из локалних система, уз обавезу локалних самоуправа да се локална изворишта чувају од загађења уз максималну рационализацију потрошње и губитака у систему.

План развој општине утврђује следеће стање: Водоснабдевање на подручју општине је засновано на снабдевању са изворишта подземних вода, али није поуздан. Водоводна мрежа је у врло лошем стању , па то доводи до великих губитака воде за пиће. Снабдевање центара других месних водом за пиће, углавном је ослоњено на мања локална изворишта подземних

вода, индивидуалне бунаре, чесме и каптаже који гравитационим мини водоводима дистрибуирају воду до потрошача.

Водоизворишта подземних вода је неопходно очувати и заштити управо ради спровођења одредби планских аката вишег реда, имајући у виду у виду век акумулације, њено замуљивање и засипање, смањење капацитета језера услед климатских промена, могућност акцидената и хаварије који би могли утицати на водоснабдевање и др. Осим тога, вода из потенцијалних малих аукумулација би била врло је врло еутрофна и захтевала би скупу прераду. Стога је и економски и еколошки оправдано очувати локална водоизворишта подземних вода, која имају квалитетну сирову воду чија је прерада знатно јефтинија од прераде воде захваћене из акумулације. Стога формирање и искоришћење малих акумулација којима се формирају значајно измењена водна тела и снижава квалитет воде у њима, а уништава јединствени екосистем и ихтиофауна у Србији немају оправдања.

Постојеће мале хидроелектране које су изграђене на територији општине Трговиште:

1. Водоток реке Кочурице, (518 КО Шајинце- машинска зграда);

2. Водоток Лесничка река, (2647/2 Ђерекарце- машинска зграда);

3. Водоток река Трипушница, (1863/2 КО Дејанце- машинска зграда);

4. Водоток река Трипушница, (1/2 КО Горња Трница- машинска зграда) ;

5. Водоток река Трипушница, (233/2 КО Горња Трница- машинска зграда);

6. Водоток река Трипушница, (6740 КО Доњи Стајевац- машинска зграда);

7. Водоток река Црна река, (10661 КО Радовница- машинска зграда) ;

8. Водоток река Црна река, (10674 КО Радовница- машинска зграда).

су показале разорно дејство на екосистем читавог слива Пчиње.

Ово је својом студијом доказао и Завод за заштиту природе Србије, када су за потребе проширења граница заштићеног подручја ПИО Долина Пчиње, као и за потребе утврђивања утицаја изграђених малих хидроелектрана на живи свет вода, обављена истраживања и горњег тока реке Пчиње и њених притока (Кочурица, Мала река, Козједолска река, Лесничка река, Сурличка река, Пролесјачка река)

Слив реке Пчиње, са сливом Лепенца, једини су водотокови који се уливају у Вардар у Македонији, а уз слив Драговиштице, која се улива у Струму у Бугарској, представљају једине водотоке из Србије који припадају егејском сливу (око 3% од укупне водене територије Србије) и због тога има изузетан значај са аспекта заштите биодиверзитета. Река Пчиња је најсевернија тачка распрострањења неких егејских врста риба и тиме повећава ихтиофаунистичку вредност и разноликост. Додатну вредност представља чињеница да је већи део обиђеног простора (територија општине рговиште) без изражених антропогених утицаја изузев локалитета на којима су изграђене мале хидроелектране. Поред тога, делови са нетакнутом рипаријалном зоном представљају потенцијална NATURA 2000 подручја.

Уз евидентиране рибље заједнице по појединачним водотоцима и наведени статус врста риба на националном и међународном нивоу, као лимитирајући фактор за могућност њиховог одрживог коришћења представља чињеница да је Пчиња релативно мали водоток са великим осцилацијама у протоку, њене притоке имају још мању количину воде, а неке повремено пресушују.

Осим тога, на реци Пчињи код манастира Свети Прохор Пчињски изграђена је брана за потребе мале хидроелектране у кругу манастира. Накнадно је у самом телу бране постављена још једна, прибранска мала хидроелектрана. Како на постојећој брани нема рибље стазе миграторни путеви су пресечени. Нема редовних мресних и хранидбених миграција крупнијих примерака риба из доњег дела тока, па због тога за рекреативни риболов и риболовни туризам узводно од бране не постоје посебно риболовно интересантни

делови тј. ревири. Због одсуства миграција на њима треба и забранити сваки риболов, изузев риболова у научно-истраживачке сврхе, док се мониторингом не утврди стабилизација популација, нормализација природне продукције и повећана бројност матичних јединки риба. Значајан фактор угрожавања природног добра је потенцијална изградња малих хидроелектрана и других водопривредних објеката која значајно мењају природну средину подручја и нарушавају темељне вредности природног добра.

Просторним плановима подручје долине Пчиње препознато је као подручје за заштиту, а не подручје за искоришћавање хидропотенцијала реке Пчиње.

Природне непогодности за фауну риба у реци Пчињи и њеним притокама су периодичне бујице и сушни периоди. Риба у тим ситуацијама мигрира у низводнији, мирнији и водом богатији део, у којем су услови за раст и развиће оптималнији и где су диверзитет и бројност риба већи.

Проблем представља већи број малих хидроелектрана изграђених на току Пчиње (Трипушница, Црна река) и притокама (Козједолска река, Лесничка река, Кућурица) које имају негативан утицај на фауну риба, који се огледа кроз измену морфолошких и физичкохемијских карактеристика и хидродинамичких параметара водотока, деградацију акватичних биоценоза, нарушавање еколошких одлика риболовних вода, прекидање и ометање миграторних путева риба и угрожавање рибљег фонда. Осим тога, постојеће рибље стазе на појединим хидроелектранама су нефункционалне, а у односу на количину воде која је неопходна за акватичне заједнице, неадекватно су одређени минимални одрживи протицаји. На то указује чињеница да се скоро у потпуности вода из водотока преусмерава у цевоводе до машинских зграда (где се производи електрична енергија), тако да су корита река без воде или са недовољном количином неопходном за акватичне организме и друге кориснике у низводном делу од бране до испуста воде из машинских зграда.

Такође, негативан утицај је присутан и у узводном делу, изнад изграђених брана, где се формирају акумулације које нарушавају постојеће екосистеме и трајно доводе до измена водотока и предела. На основу свега наведеног, кључни антропогени негативни фактори на постојећу фауну риба могу се свести на нарушавање или губитак станишта узроковани преграђивањем водотока, експлоатацијом песка и шљунка из корита река, сечом шума и рипаријалне вегетације уз само приобаље као и на промену квалитета воде, која је последица уплива комуналних отпадних вода из околних сеоских и викенд насеља, као и оцедних вода и чврстог отпада са дивљих депонија.

Нацрт плана, у делу који се односи на допуштање изградње МХЕ је супротан Закону о заштити природе и члану 4. Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива који прописује: „...забрањено је коришћење, уништавање и предузимање свих активности којима се могу угрозити строго заштићене дивље врсте и њихова станишта...“ На основу обављеног стручног надзора Завода за заштиту природе Србије утврђено је постојање на читавом сливу, па и у рекама на којима су већ изграђене МХЕ заштићене и строго заштићене врсте. Нејасно је зашто обрађивач плана није користио ове податке Завода и друге расположиве податке које је морао узети за ограничавајући фактор при одређивању потенцијалних локација за МХЕ.

Нацрт Плана прописује да се имају „МХЕ у каскадном низу у оквиру припадајућег водотока/слива, микролокацијски сагледати на основу појединачно урађених идејних решења“ што је НЕЗАКОНИТО, јер је, за овакве пројекте, неопходна стратешка процена која обухвата и процену кумулативних и синергетских ефеката.

У складу са Законом о стратешкој процени (члан 15.) стратешка процена треба да обухвати и процену кумулативних и синергетских ефеката. Значајни ефекти могу настати као резултат интеракције између бројних мањих утицаја постојећих објеката и активности и различитих планираних активности у подручју плана. Пример деловања "бројних мањих утицаја" је масовна реализација МХЕ, која, имајући у виду велики број таквих објеката (8)

има веома неповољне еколошке ефекте на широком брдско-планинском простору општине, оном који представља најдагоценији и најочуванији екосистем.

Кумулативни ефекти настају када појединачна секторска решења немају значајан утицај, а неколико индивидуалних ефеката заједно могу да имају значајан ефекат.

Синергетски ефекти настају у интеракцији појединачних утицаја који производе укупни ефекат који је већи од простог збира појединачних утицаја.

Управо из разлога што ни у претходном планском периоду студије о процени утицаја до сада изграђених МХЕ нису обухватале и процену кумулативних и синергетских ефеката, градња МХЕ на сливу Пчиње је имала девастацијски ефекат на заштићено природно добро, предео који је перспективан као Натура 2000 подручје и просторне и предеоне вредности и животну среину уопште на ширем подручју и на целом сливу.

Изградња МХЕ и стварање деривација, посебно вишеструких за МХЕ у низу (као на Трипушници и Црној реци), мења статус водних тела у смислу одређења датог Оквирном директивом о водама ЕУ, од природног ка значајно измењеном. То све снажно утиче на погоршан еколошки потенцијал у односу на оригинални, одличан еколошки статус ових екосистема.

Одредба да се мале хидроелектране се могу градити и на пољопривредном земљишту, уз предходно прибављену сагласност надлежног Министрства је нерационалана, јер је, с обзиром на брдско – планинаски карактер општине, оно нарочито драгоцено и заузима малу површину на простору који је означен погодним за изградњу МХЕ.

Одредба плана да се има „приказати могућност коришћења хидропотенцијала у функцији производне електричне енергије на основу података из Катастра МХЕ Србије, при чему исти по питању микролокација и снаге појединачних МХЕ није обавезајући. Због тога је пожељно да плански документ не буде ограничавајући фактор приликом изградње ових објеката. Омогућити изградњу на свим водотоцима уколико се покаже да је таква интерванција у простору у складу са условима заштите природе и водопривреде и да својим радом неће угрозити остале кориснике простора.“ Обесмишљава сврху доношења планског акта и планирања намене простора, његово рационално и оприлано коришћење одн. заштиту. Зато оваква одредба не сме имати место у Плану.

Поступање по овом Плану, без уважавања примедби и предлога да се њиме забрани изгрдња МХЕ и бришу локације за њихову изградњу, довело би до деструкције хидрографске мреже општине са катастрофалним, неповратним последицама по животну средину, без икаквих користи за локално становништво. Изградњом и стављањем у функцију МХЕ био би потпуно поремећен хидролошки режим водотокова, деградиран предеони амбијент, са минорним енергетским користима. Такође, погрешна је и теза, већ примедбована, да би изградња МХЕ на побољшала услове за поуздано снабдевање корисника са подручја општине, код би, истовремено, имала изразито негативан и далекосежан утицај на перспективе развоја локалног туризма; одвратила би туристе који и сада долазе искључиво због очуване природе, чистих река и здраве хране и предеоне ненарушености.

Овде бих посебно указао на Извештај о статешкој процени утицаја Стратегија управљања водама на територији Републике Србије на животну средину Министарства заштите животне средине: „Приликом реализације МХЕ не могу се успешно применити мере заштите и складног уклапања у окружење, па долази до трајног нарушавања предела квалитетне животне средине и очуване природе. Наиме, МХЕ се заснивају, по правилу, на врло дугачким деривацијама, којима се остварује концентрација пада (једини начин да се реализује мања снага, често само пар стотина kW), што доводи до тога да се читави дугачки потези мањих водотока трајно девастирају. Захтеви о испуштању обавезних еколошких протока се често изигравају, јер не могу да се контролишу, па се то мора имати у виду приликом дефинисање одговарајућих смерница за реализацију МХЕ. Пошто су мали водотоци најфинији "капилари" свих екосистема, њихово девастирање доводи до "домино"

ефекта девастирања свих већих екосистема који су у животној вези са њима. Увид у неке већ реализоване МХЕ показује мали енергетски учинак еколошки су уништени веома драгоцени мањи водотоци.“

Стога је Очигледно је да предметна СПУ не одражава реално стање на локацијама потенцијалних пројекта МХЕ и да је израђена уз занемаривање Студије и налаза мониторинга живог света водотока на територији општине Трговиште, без потребне документационе подлоге.

Противречан сам себи, чињичном стању и општепознатим чињеницама јесте навод из СПУ да „компензација реално скромних могућности гасификације, види се у искоришћавању хидро потенцијала, изградњом мини хидро електрана (мХЕ), чиме ће се покрити будуће потребе.“ Индустрија као корисник гаса, увек има алтернативу за друго гориво за енергетски интензивне производне процесе каквих индустрија нема на подручју општине Трговиште, док је гасификација тако разуђене и ретко насељене општине нерационална, а ел. енергија (из МХЕ) сигурно није енергент који ће домаћинства бирати за грејање, већ се решења могу тражити у домену биомасе, геотермалне енергије, соларне енерије.

СПУ правилно валоризује предеоне вредности подручја обухвата плана, опште смернице и мере заштите, унапређење и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности, али упадљиво изстаје оцена утицаја на предеоне вредности, последице по природу, биолошку, предеону разновсрност до сара реализованих преојеката МХЕ и оних који се планирају, а то су последице које су излагане у претходном делу овог поднеска. С друге стране, СПУ прописује и: „планирањем намене површина, као и активним мерама заштите очувати и унапредити природне и полуприродне елементе коридора у складу са предеоним и вегетацијским карактеристикама подручја; - стимулисати традиционалне видове коришћења простора који доприносе очувању и унапређивању биодиверзитета; - предузети мере којима се обезбеђују спречавање, односно смањење, контрола и санација свих облика загађивања; - унапредити еколошке коридоре унутар грађевинских подручја успостављањем континуитета зелених површина, чија структура и намена подржава функције коридора; • планирати очување компактних природних целина које су повезане природним коридорима (водотоцима, крајречна вегетација, вегетација поред путева); што су све одредбе с којима планирање изградње МХЕ стоји у колизији.

Приликом израде СПУ нарушено је начело интегралности - политика заштите животне средине која се реализује доношењем планова и програма заснива се на укључивању услова заштите животне средине, односно очувања и одрживог коришћења биолошке разноврсности у одговарајуће секторске и међусекторске програме и планове и начело предострожности - да свака активност мора бити спроведена на начин да се спрече или смање негативни утицаји одређених планова и програма на животну средину пре њиховог усвајања, обезбеди рационално коришћење природних ресурса и сведе на минимум ризик по здравље људи, животну средину и материјална добра.

Уз Извештај о СПУ на животну средину Просторног плана општине Трговиште од 2022. до 2035. од услова институција, ималаца јавних овлашћења и података од значаја за Извештај о СПУ на животну средину Просторног плана општине Трговиште од 2022. до 2035. недостају услови и обавештења од значаја Завод за заштиту природе Србије, Управљача заштићеног подручја ПИО Долина Пчиње, а изостала је и размена информација о прекограничном утицају плана и програма на животну средину сходно чл. 23. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, с обзиром да имплементација плана може имати значајан негативан утицај на животну средину друге државе – Р. Македоније и то емералд подручје које се пружа паралелно са планом обухваћеним простором и р. Пчињу.

Сходно свему наведеном, обрађивач плана, је занемарио да МХЕ уништавају непроцењиво вредне еколошке потенцијале геоморфолошки и хидролошки раритетних водотока какви су они који чине хидрографску мрежу општине Трговиште, оних који би требало да се ставе под режиме еколошке заштите у складу са ратификованом конвенцијом

НАТУРА 2000; да се изградњом МХЕ ремете се еколошке, хидрографске, хидролошке, морфолошке и амбијенталне целине и таква подручја трајно губе могућност да буду стављена под заштиту. Такви негативни примери већ постоје на територији општине и представљају очигледан разлог за даљу забрану изградње МХЕ Просторним планом општине.

Кључни плански циљ, у овом случају, треба да је заштита водних ресурса подручја слива Пчиње и осталих чинилаца животне средине и природе уз стварање услова за одрживи социо-економски развој простора, а он је инкомпатибилан са планирањем и дозвољавањем градње МХЕ.

V

На основу свега изнетог, предлажем:

- брисање свих локација за изградњу мини хидроелектрана из Нацрта Просторног плана општине Трговиште од 2022. до 2035;
- брисање свих одредби из Нацрта Просторног плана оптине Трговиште од 2022. до 2035. које се односе на изградњу малих, микро и мини хидроелектране, програм њихове изградње и експолатације, услове изградње и др.
- брисање одредби које се односе на градњу локалних, малих акумулација на водотоковима на територији општине Трговиште;

Сходно напред наведеном предлажем измену одн. Унос у Нацрт Просторног плана како следи:

- Просторним плана општине Трговиште од 2022. до 2035 се не предвиђају потенцијалне локације за изградњу мини, микро и малих хидроелектрана. Забрањује се изградња мини, микро и малих хидроелектрана на територији општине Трговиште.

- Просторним плана општине Трговиште од 2022. до 2035 се не предвиђају потенцијалне локације за изградњу малих акумулација на водотоковима на територији општине Трговиште. Забрањује се изградња малих акумулација на територији општине Трговиште.

Место,

Датум

_____